

KRE BTK Pszichológiai Intézet

Kurzus kódja és címe:

Szociálpszichológia Műhelymunka

BPSL1470

Oktató:

Bérdi Fruzsina

Dr. Szummer Csaba

**Kisgyermekkel kis hazánkban – a magasan képzett
anyák magyarországi helyzetének elemző
bemutatása.
- Szociálpszichológia Műhelymunka -**

Készítette: *Laskay Barnabás Lászlóné*

VIO1JT

Pszichológia BA levelező

2017/18 ősz

Tartalomjegyzék

KIVONAT (ABSZTRAKT).....	3
BEVEZETÉS	4
ELMÉLETI HÁTTÉR.....	5
<i>Rövid történeti kitekintés – avagy „a pénz számolva, az asszony verve jó” paradigmától a dolgozó nő ideájáig vezető út</i>	6
<i>Kisgyermekes nők munkaerőpiaci helyzetének alakulása, esélyegyenlőség</i>	7
<i>Női-férfi szerepek változása, Családi munkamegosztás alakulása</i>	10
HIPOTÉZISEK	12
MÓDSZER.....	12
1. <i>Kísérleti/vizsgálati személyek</i>	12
2. <i>Berendezés, anyag, eszközök</i>	13
3. <i>Eljárás</i>	13
EREDMÉNYEK	13
<i>A minta általános bemutatása</i>	13
<i>Részletesebb elemzések</i>	14
<i>Interjúk</i>	17
DISZKUSSZIÓ	18
ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS	20
ÖNREFLEXIÓ.....	20
IRODALOMJEGYZÉK.....	22
MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK.....	25

KIVONAT (ABSZTRAKT)

Műhelymunkámban a magyarországi kisgyermekes családok, és azon belül is kiemelten a kisgyermekes nők helyzetét, szerepét járom körül.

Munkámban kitérek a Nők munkaerőpiaci helyzetének változására az elmúlt évtizedek és a jelen állapot jellegzetességeit felsorakoztatva. Kitérek továbbá a családi munkamegosztás és a férfi-női szerepek változására, valamint a nőket érő diszkrimináció megnyilvánulási formáira.

Kutatásomban felsőfokú végzettséggel rendelkező nők és férfiak véleményét vizsgálom a fenti témával kapcsolatosan, külön kiemelve, ahol a két nem látásmódja eltér egyazon kérdéssel kapcsolatosan. Továbbá két interjú anyagát dolgozom fel. Ezen interjúk olyan, magasan kvalifikált nőkkel készültek, akik a közelmúltban vállaltak gyermeket, és néztek szembe mindazokkal a tényekkel, amiket az elméleti összefoglalóban összegeztem.

Mindezek után törekszem kitérni azokra a lehetőségekre, tényezőkre, amelyek könnyebbé, gördülékenyebbé tehetnék a magyarországi kisgyermekes családok életét napjainkban, és a jövőben; elősegítve, hogy születhessenek, és emberhez méltó módon felnőhessenek gyermekek hazánkban.

BEVEZETÉS

*„Lasciate ogni speranza, voi, ch’entrare!”
(„Abandon all hope, ye who enter here!”)
Dante Alighieri, La Divina Commedia*

Műhelymunkám során azt kívánom körbejárni, hogy mit is jelent ma Magyarországon egy olyan család számára a gyermekáldás, ahol az anyuka magasan képzett, és ebből eredően jelentős feláldozott költséggel jár mind számára egyéni szinten, mind a családja számára a munkaerőpiactól való távol maradása. Milyen tényezők befolyásolják a gyermekvállalási döntéseket, mi az oka annak a sokat emlegetett ténynek, hogy a magasabb végzettségű nők – akiknek az eltartóképesége is nyilván magasabb lenne – kevesebb gyermeket vállalnak, mint iskolázatlan társaik. Milyen hatással van a későbbiekben a karrierjükre, és a magánéletükre a gyermek érkezése, milyen nehézségekkel kell szembenézniük, szakmai, társadalmi és magánéleti szinten. Kitérek továbbá arra is, hogy mégis milyen tényezők segíthetik az esetükben a gyermekvállalás időszakának nehézségeivel való megküzdést.

A téma választása személyes indíttatású: jómagam egyetemi szintű közgazdász diplomával rendelkezem, valamint három kisgyermek édesanyja vagyok, és – mivel legkisebb gyermekem nemrégiben töltötte a „bűvös” harmadik életévét -, hamarosan tervezem a munkaerőpiacra való visszatérésemet. Ez az élethelyzet motivál arra, hogy ezt az egyébként társadalmi szinten is nagyon aktuális és sokat tárgyalt témát válasszam műhelymunkám témájául.

A saját tapasztalataim mellett meghatározóak a környezetemben élők tapasztalatai is. Közgazdászként számos olyan emberrel állok kapcsolatban, akik nőként jelentős jövedelemteremtési lehetőséggel bírnak a munkaerőpiacon, és a gyermekvállalási döntés jelentős anyagi áldozatvállalást tesz szükségessé középhosszú távon. Láttam könnyeket, vezető beosztású nő szemében, aki másfél éves kislányát adta bölcsődébe, mert nem bírták fizetni a jövedelme híján a lakáshitelüket. Láttam anyukákat, akik megmagyarázták maguknak, hogy nem rossz az a gyereknek, hogy 1-2 éves korukban bölcsődébe adják, hangoztatva a mostanában divatos szlogent: „kell neki a szocializáció”, miközben folyamatos lelki őrlődésben voltak a döntésük helyessége miatt. Láttam anyukákat, akik féltvén karrierjüket, pár hét után visszaálltak munkába vagy a vállalkozásukba, miközben a csecsemőre bébiszitter vigyázott. És látom azokat a kisgyermekes anyukákat, akik napi szinten vívnak lelki harcokat önmagukkal, és közelharcot a gyermekellátási intézményekben dolgozó, hihetetlenül túlterhelt és demotivált

alkalmazottakkal, miközben próbálnak helytállni alkalmazottként, anyaként, feleségként, háziasszonyként, családon belüli idősgondozóként – és ki tudja még milyen szerepekben. Ezek persze szűk körből származó példák, de nem kivételes esetnek számítanak.

Nagyságrendileg azt tapasztalom magam is a mindennapi életem során, ami leképződik a gyermekszületések arányát mérő statisztikákban: egyre később szülnek gyermeket az értelmiségi nők, és kevesebb gyereket szülnek, mint amennyire vágnak; vagyis csökken a magyarországi gyermekszületések száma, és azon belül is éppen a jó eltartó képességgel rendelkező családok esetében markánsan (Kapitány, Spéder, 2015.) – de erre még majd visszatérek.

Ezeket az eseteket látva már értem, mit jelent az a tény, amit korábbi tanulmányaim során ismerhettem meg, miszerint „az első gyermek születésével 50 %-kal, a második születésével további 30 %-kal, a harmadik születésétől gyermekenként további 20-20 %-kal csökken a család életszínvonala”. (Dr. Dabasi Halász Zsuzsa – személyes közlés, 2006. 04.) Nyilvánvaló, hogy a konkrét %-os értékeket befolyásolja a mindenkori családtámogatási rendszer alakulása; az azonban tagadhatatlan, hogy mind anyagi szempontból, mind az emberi tényezőket nézve, egy jelentősen terhelt időszak a gyermek érkezése a családban, és ezen terhek jó része a nők, anyák vállát nyomja, ami csak fokozódik abban az esetben, ha egy anya magasan képzett, vagyis még nagyobb lesz az feláldozott költsége a gyermek vállalásának.

„Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel”, írhatnánk ki ezek után joggal az anyaság rögzös útjához vezető képzeletbeli ajtóra – különösen azon nők számára, akikkel volt olyan kegyes - vagy éppen kegyetlen - a sors (ez csupán nézőpont kérdése), hogy a gyermekvállalást megelőzően magasan képzetté válhattak, és ennek köszönhetően jól jövedelmező munkakört tölthettek be. Nézzünk hát be egy kicsit az imént említett képzeletbeli ajtó mögé, hogy milyen tényezők is teszik azt az utat rögzössé vagy egyenessé ma Magyarországon a kisgyermekes családok és kiemelten a nők helyzetében.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Jelen munkám terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy átfogó összefoglalását adjam a témában nagy mennyiségben rendelkezésre álló szakirodalmi háttérnek; inkább a rálátást segítő alapként és gondolatindítóként említek meg egy-egy számomra érdekesebb mondanivalójú írást, amik gondolatiságukban előkészítik az empirikus kutatásom eredményeit. A kiválasztás

szempontjainál igyekeztem elsődlegesen a frissebb írásokra fókuszálni, hiszen a nők munkaerőpiaci helyzetének és társadalmi szerepének változása egy sok szempontból dinamikus változó folyamat. Továbbá törekedtem azon kutatási eredményekre fókuszálni elsődlegesen, amelyek a magyarországi vagy Közép-Európai helyzetet érintik.

Rövid történeti kitekintés – avagy „a pénz számolva, az asszony verve jó” paradigmától a dolgozó nő ideájáig vezető út

Ebben a rövid kitekintésben célzottan a közelmúlt eseményeit szeretném megemlíteni, preferáltan a magyarországi eseményekre fókuszálva. Mindenek előtt a munkaerőpiaci helyzet alakulásáról írok ennek vonatkozásában. Nem azért, mert ezt tartanám a legfontosabb tényezőnek a kisgyermekes családok életében, hanem, mivel meglátásom szerint a nők, és ezzel együtt a kisgyermekes nők és családok helyzetének a változását, és a jelenlegi helyzet alakulását elsődlegesen gazdasági, munkaerőpiaci, társadalmi, politikai átalakulások indukálták – aminek aztán meg lett az eredője, a következménye a magánélet vonatkozásában is.

„A 20. század második felében jelentős társadalmi és gazdasági változások zajlottak, amelyek módosították azt a strukturális keretet, amelyben a nők és a férfiak a gyermekeik gondozásáról, neveléséről döntenek. Jelentős változást hozott a nők foglalkoztatottsági szintjének emelkedése, és a kisgyermekes nők fokozatos munkába állása. Ezáltal csökkent az az időkeret, amit a nők gyermeknevelésre és háztartási munkára fordítanak.” (Murinkó, 2014.)

Ez „a század közepéig uralkodó tradicionális családszerkezet felbomlásához, a nők egyéni és családi életciklusának átalakulásához vezetett.” – írja Schadt és Pató. (Schadt, Pató, 2014.) A cikk kitér azokra a változásokra – beleértve az oktatási rendszer, a munkaerőpiac, a gazdaság, a politikai ideológiák radikális alakulását -, amelyek az 1950-es évektől kezdve a rendszerváltásig eljuttatták oda a nőket, hogy a munkaerőpiac aktív szereplőivé váltak, és csökkent a családban betöltött szerepük. (Schadt, Pató, 2014.)

„Miközben a rendszerváltás időszakában szinte az egész gazdaság összeomlott, és az ipar elveszítette legfőbb piacait, az átstrukturálódó gazdaság helyzete eltérően érintette a két nemet.” (Nagy 2013.) A helyzet „ráirányította a figyelmet a nők kereső tevékenységének nélkülözhetetlen voltára. Mivel ... az 1990-es évek elején a nők foglalkoztatottsága meghaladta

a férfiakét, megkérdőjelezve a csak férfiakhoz rendelt kenyérkereső, eltartó szerepet, ami a nők társadalmi esélyegyenlősége szempontjából pozitívumként értékelhető. (Schadt, Pató, 2014.)

A rendszerváltást követően „ellentétes tendenciák is megjelentek, felerősödtek a család szerepének tradicionális értékeit valló ideológiák” – amik azonban nyilvánvalóan nem tudták visszahozni azokat az állapotokat, azt az életmódot ami „már a két világháború között is elavultnak számító ideológia” volt. (Schadt, Pató, 2014.)

Ezen, jelentősebb történeti tényezők megemlítése után, most rátérnék arra a – számos ambivalenciát magában rejtő – helyzetre, amelyben a mai magyar családok kereshetik a helyüket a munkaerőpiaci és magánéleti konfliktusok kavalkádjának közepette.

Kisgyermekes nők munkaerőpiaci helyzetének alakulása, esélyegyenlőség

A legtöbb, általam talált, a közelmúltban íródott cikk, mely a nők, anyák, és különösen a hat (!) év alatti kisgyermekkel rendelkező anyák munkaerőpiaci helyzetét elemzik, jórészt igen-igen borúlátók. Több cikk fókuszál kimondottan a vezetői karrier-lehetőségekre, holott megítélésem szerint nem csupán a vezető beosztású nők esetében nehéz döntés a gyermekvállalás időszaka.

Most, egy olyan cikk alapján összegzem a jelenlegi munkaerőpiaci helyzet női vonatkozásait, amely különösen lényegre törően mutatja be a súlyponti kérdéseket. Ahogy számos cikk, ez is kitér a szegregáció jelenségére, mely napjainkban is markánsan érzékelhető karakters vonása a magyarországi munkaerőpiaci képnek. „...a nők és a férfiak a vezetés különböző szintjein (vertikális szegregáció) és különböző foglalkoztatási ágakban, munkakörökben (horizontális szegregáció) dolgoznak. ... A szegregációt a gazdasági és társadalmi élet területén nagyrészt a társadalmi nemi szerepekkel kapcsolatos sztereotípiák és szocializációs minták éltetnek.” (Lipták, Matiscsákné, 2016.)

Kitér egy másik, a nőket erősen diszkrimináló jelenségre, az üvegplafon jelenségére. „Minél inkább felfelé haladunk a hierarchiai létrán, annál kevesebb nőt látunk.” (Lipták, Matiscsákné, 2016.) További diszkriminatív jelenséggént említi, hogy „a nemek közötti keresetkülönbségekre jellemző, hogy a fejlett ipari országokban a nők a férfiak bérének 60-70 %-át kapják meg ugyanabban a munkakörben.” (Lipták, Matiscsákné, 2016.)

„A kettős teher tipikusan a nőkre és a családanyákra jellemző, akiknek egyrészt a munkahelyükön, másrészt a családi életben is meg kell felelniük. A férfiak kevésbé veszik ki a részüket a háztartási munkákból.” (Lipták, Matiscsákné, 2016.)

Még egy jelentős tényezőt említ a cikk, mégpedig az iskolázottság béli különbséget. Ez alatt „azt a folyamatot értjük, amely a második világháborútól indulva, a kezdeti magas férfi iskolázottsági szinttől eljutott a mára már magasabb női iskolázottsági szintig.” (Lipták, Matiscsákné, 2016.) „2011-ben a nők aránya mind az érettségizettek, mind a felsőfokú végzettségűek között jóval meghaladta a férfiakét, ám ez nem jelenti egyértelműen azt, hogy a munkaerőpiacon is előnyösebb helyzetben lennének.” (Schadt, Pótó, 2014.) Ezzel kapcsolatosan megemlítendő, hogy „a gyermekvállalási kedv rendszerint összefüggésben áll az iskolai végzettséggel: a magasabb végzettségű anyák általában kevesebb gyermeket vállalnak” (Kapitány, Spéder, 2015), továbbá az első gyermek születésének az időpontja is kitolódott, talán nem is meglepő módon. Ebben a tényben az az aggasztó, hogy nyilvánvalóan azok az anyák, akik magasan képzettek, esetleg kiemelkedő kognitív képességgel és egyéb értékes kompetenciákkal rendelkeznek, amiknek köszönhetően talán nagyobb valószínűséggel tudnának a társadalom számára értékes utódokat felnevelni.

Ezek persze általánosított adatok, jórészt statisztikai felmérések eredményeire épülnek. Látható, hogy már lehetséges nőként is karriert befutni, vezetői, felsővezetői munkakörbe kerülni és jelentős jövedelmet termelni e munka által – csak mindez igazságtalanabbul több erőfeszítésbe kerül és konfliktussal jár, mint egy férfi számára hasonló karrier kiépítése. „A tradicionális szerepmegosztásban gondolkodó társadalmakban – Magyarország mindenképpen ide sorolható – a diszkrimináció annak jogi tilalma ellenére egyértelműen a nőket érinti”. (Schadt, Pótó, 2014.)

Mindez még csak azt sem jelenti, hogy minden nő részt kíván magának a munkaerőpiaci lehetőségek tárházában. Nyilvánvalóan a nők egy bizonyos hányada teljesen elégedett a hagyományos női szerepekkel, és éppen, hogy a munkaerőpiaci jelenlétet éli meg tehernek, amit sokszor anyagi szükségesség motivál, ami ugyancsak nem optimális állapot. Ez is mutatja, mennyire nehéz feladat – ha egyáltalán lehetséges ténylegesen, és nem csupán ideológiai szinten - egy olyan társadalmi egyensúly kialakítása, ami minden résztvevője számára legalább minimálisan kielégítő és elfogadható életkörülményeket tesz lehetővé.

Érdekes, hogy az általam olvasott cikkek lényegében a nőkkel szembeni diszkrimináció, elnyomás megnyilvánulásaként értékelik a nők munkaerőpiactól való távol maradását a gyermekszületés időszakában, és egy sornyi statisztikai adattal támasztják alá, hogy mikor mennyivel marad el a kisgyermekes nők foglalkoztatottsága az EU-s átlagtól például, vagy, hogy mennyivel nőtt korábbi évekhez képest. Arról azonban említést sem tesznek, hogy ezt a tényt nem kizárólag a nőkkel szembeni diszkrimináció jelensége befolyásolja. Egy nagyon nyomós tényező lehet a nők munkaerőpiaci távolmaradásánál az is, hogy egyre dinamikusabban fejlődnek a csecsemőkkel kapcsolatos pszichológiai ismereteink, és ez egyre inkább beszivárog az (értelmiségi) köztudatba is. Mintha ezek a cikkek megfelelkeznének arról, hogy a csecsemőknek is vannak szükségleteik. Ám, még ha a cikkek írói el is feledkeznek a fejlődéslélektani tényekről és a csecsemők testi lelki szükségleteiről, igényeiről, az édesanyák – jobb esetben – tudják és ösztönösen is érzik csecsemőjük érkezése során, hogy elsődlegesen az Ő közelségükre van szüksége a kicsinek – egy ideig. Az tudományos körökben is vitatott, hogy mi is az a pont, ameddig ez így van, hiszen bizonyos körülmények között vaskos anyagi érdekek fűződnek ahhoz, hogy mihamarabb visszacsábítsák a kellőképpen képzett, rátermett nőket a munkaerőpiacra (más körülmények között meg, hogy távol tartsák Őket). Mivel a magyarországi jogi szabályozás napjainkban lehetővé is teszi, hogy viszonylag hosszú ideig a gyermekük mellett maradjanak az anyák, ezzel élni is szoktak.

Jellemző azonban, hogy kétéves korban éppen a jó jövedelemtermelő képességgel rendelkező anyukák bölcsődébe adják gyermekeiket, mivel akkor már olyan alacsony szintűre esik vissza az állam által nyújtott jövedelemszint, hogy az már komoly megélhetési problémákat okoz a családnak. Meggyőződésem, hogy a diszkrimináció valóban markánsan jelen lévő tényén túl ezeket a tényezőket is mérlegelik a nők, amikor meghozzák a munkába való visszaállás időpontjával és módjával kapcsolatos döntéseiket.

Részletében kitértem a nők munkaerőpiaci szerepére, és igazságtalanul elhanyagoltam a férfiak helyzetét. Munkaerőpiaci szemszögből mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy ami a nők esetében a munkaerőpiactól való távolmaradást jelenti a kisgyermek érkezése kapcsán; az a férfiak esetében éppen az aktívabb munkaerőpiaci részvételt jelenti (Schadt, Pótó, 2014.), ami együtt járhat egyfajta szorongással annak kapcsán, hogy kizárólag rajta múlik egy egész család eltartásának felelőssége, annak minden súlyával, terhével.

Női-férfi szerepek változása, Családi munkamegosztás alakulása

Most pedig áttérek azokra a változásokra, amiket a magánélet, a családi működés területén generált a gazdasági szükségszerűségből és politikai ideológiákból elinduló munkaerőpiaci változás.

„A társadalmi szerepek átalakulása alig érintette a tradicionális családi tevékenységek mély beágyazottságát. ... A makrostruktúrában (munkaerőpiac, oktatás) végbement változások ellenére a társadalmi környezet, a mindennapi élet tele volt/van előítéletekkel, sztereotípiákkal, ami számos magánéleti konfliktus kiindulópontja lehet. ...Miközben a nők társadalmi szerepei kiszélesedtek, a házasságon és családon belüli tradicionális szerepelvárások alig változtak.” (Schadt, Pótó, 2014.)

„A munka és a magánélet összeegyeztetése a nők számára még mindig nagyobb nehézséget jelent, mint a férfiak esetében. – számol be róla Nagy és Paksi, 2014-es írásukban. – Különösen így van ez azoknál, akik munkájukat kihívásnak tekintik, és sokkal kevésbé választják szét a munkát és a magánéletet, mint akiknél a keresőtevékenység lényegesen kisebb szerepet játszik identitásuk formálásában.” (Nagy, Paksi, 2014.)

„A női munkavállalás egyik feltétele – említi egy másik írás -, hogy reprodukciós feladataik egy részét átvegyék, vagy intézményesítsék. ... A napközbeni gyermekellátó intézmények fejlesztése mellett a női munkavállalás másik fontos (elő) feltétele a családon belüli munkamegosztás kérdése.” (Nagy, 2014)

„A magyar társadalom gazdasági- társadalmi strukturális jellemzői a hagyományos nem szerepmegosztásnak kedveznek. ... A háztartási munkával és a gyerekneveléssel kapcsolatos kutatások a magyar családokban általában hagyományos, meglehetősen egyenlőtlen munkamegosztást találnak.” (Murinkó, 2014.) Később hozzá teszi: „Mindkét nem képviselői nagyobbban látják saját hozzájárulásukat, mint az ellentétes neműekét.” (Murinkó, 2014.) Ezt követően részletesen elemzi az írás, hogy mely háztartási és gyermek ellátási munka típusból melyik nem képviselői milyen mértékben veszi ki a részét, illetve mely feladatokat kedvelnek jobban a férfiak.

„Bár általánosságban a munka és a magánélet összehangolása lényegesen nagyobb probléma a nők, mint a férfiak életében, az igazi kihívást az anyaság jelenti. A jó anya szerepének való megfelelés, az anyasághoz (és sosem az apasághoz) fűződő társadalmi elvárások, ... és a karrierről való lemondás jelölik ki a nők helyét az anyák számára fenntartott úton (mommy track), ahonnan a hagyományos karrierúthoz nagyon keskeny a visszavezető út.” (Nagy, Paksi, 2014.) Igen részletes, és mélyre ható elemzések találhatók azzal kapcsolatosan, hogy a nők és férfiak közötti egyenlőtlen és igazságtalan családi munkamegosztás milyen konkrét módon valósul, és konzekvenciaként a legtöbb szerző megemlíti a változás sürgető szükségességét.

Ezeket követően igazi felüdülést jelentettek számomra az olyan tartalmú írások, amelyek arra kívántak rávilágítani, hogy milyen lehetséges megoldások elképzelhetők a munka-magánélet egyensúlyának megteremtésére a nők, és kisgyermekes családok számára. Ezek között többségében olyan cikkeket találtam, amelyek a munkahelyi, humánerőforrás gazdálkodási területen alkalmazott jogyakorlatokról számolnak be. Ilyenek pl.: a részmunkaidős foglalkoztatás, a rugalmas munkaidő, távmunka (home-office), sűrített munkahét, stb., (Tardos, 2014.) amely eszközöket elsősorban a családbarát munkahelyeken alkalmaznak.

Ezek nyilvánvalóan üdvözlendő kezdeményezések, hiszen részben ezeknek köszönhető az, hogy egyáltalán elképzelhető egy családos nő számára a munkavállalás. Viszonylag kevesebb cikk elemzi – különösen magyarországi viszonylatban – a magánélet esetében kiaknázható lehetőségeket, erőforrásokat. Ezek közül említésre méltó hazai vizsgálat egy 2016-os vizsgálat, „Ki áll a sikeres nő mögött” címmel, melyben magyarországi, vezető beosztásban dolgozó nőkkel készített interjút a cikk írója. Ebben több kérdezett alany is említi az egyéni szintű társas támogatás jelentőségét, ami nagyban segítette a karrierje megvalósítását. A támogatók között elsődlegesen a férjüket emelik ki, illetve a saját szüleiket és gyermekeiket is. – E mellett azonban hangsúlyozzák a társadalom elítélő hozzáállását is, mint ellentétes irányba ható, nehezítő tényezőt. Megemlíti továbbá a cikk szerzője háztartási munka kiszervezhetőségét, ami Magyarországon is egyszerűen megoldható - lenne.

Említi továbbá, hogy „az interjú alanyok többnyire arról számolnak be, hogy a munka és a magánélet egyensúlyban van az életükben”, ám erről az „egyensúlynak tartott állapotról ők maguk is megjegyezték, hogy a tágabb társadalmi környezetük aligha nevezné mintaszerűnek ezt az állapotot”. (Nagy, 2016.) A sokszor emlegetett téma itt is előkerül, miszerint olyan módon éljük az életünket, amire nincs mintánk a szüleinktől, és ez számos problémát, kérdést felvet.

HIPOTÉZISEK

Az empirikus kutatásom során azzal az előfeltevéssel éltem, hogy alapvetően a számos cikknek megfelelő összképet fogok találni. Azt feltételeztem továbbá, hogy bizonyos esetekben szignifikáns eltérés lesz a női és a férfi válaszadók attitűdjében, véleményében, megítélésében – tehát ugyanazon kérdést másként fognak megítélni. Ilyen kérdések, például, ahol szignifikáns eltérést feltételezek: Milyen arányban osztoznak a párjával a háztartási munkákon; illetve a gyerekneveléssel kapcsolatos feladatokon; továbbá annak megítélése, hogy mennyire volt megterhelő a gyermek érkezése után a társas kapcsolatok megváltozása, illetve a házastársi konfliktusok szaporodása, munkaerőpiaci helyzet változása. Hipotézisem szerint e kérdések esetében szignifikáns eltérés lesz tapasztalható várhatóan a két csoport, a két nem válaszai között.

A többi kérdés esetében pedig azt vizsgálom, hogy a válaszok tartalma alapvetően megfelel-e a fent idézett cikkek megállapításainak.

MÓDSZER

A vizsgálat során két elektronikus kérdőívet készítettem, az egyiket női kitöltők számára, a másikat férfi kitöltők számára (ez utóbbiból kivettem azokat a kérdéseket, amik értelemszerűen rájuk nem vonatkoznak, a többi kérdés azonos maradt). Kényelmi mintavétel során, elektronikus toborzást követően, végül 44 fő töltötte ki a kérdőívet, közülük 21 férfi. A válaszadás során az egyes kérdésekre nem volt kötelező válaszolni, így, ha valamilyen oknál fogva nem tudott vagy akart az illető válaszolni a kérdésre, probléma nélkül válaszolhatott a többi kérdésre.

Készítettem továbbá személyes interjút is, a témában éritett, tehát felsőfokú végzettséggel rendelkező kisgyermekes nőkkel. Az idő szűkössége okán a tervezettől eltérően, végül két személlyel készült interjú.

1. Kísérleti/vizsgálati személyek

A vizsgálatban felsőfokú végzettséggel rendelkező, Magyarországon élő, gyermekes férfiak és nők vettek részt a felhívásnak megfelelően.

Az interjú során két felsőfokú végzettséggel rendelkező, Magyarországon élő, kisgyermekes nővel készítettem interjút, jelenleg egyikük szülési szabadságon van, a másik GYES-en, illetve egyikük gyermeke érkezését megelőzően vezető beosztásban dolgozott.

2. Berendezés, anyag, eszközök

A kérdőíves vizsgálatban részt vevők elektronikus kérdőíveket töltöttek ki (19. számú melléklet), az interjúban részt vevők esetében pedig a mellékelt interjú vázlat kérdéseit tárgyaltuk (19. számú melléklet), de teret hagytam a saját gondolatok kifejtésének is. Mind a kérdőív, mind az interjú vázlat esetében kiinduló pontként, ötlet adóként az irodalomjegyzékben felsorolt kérdőíveket és interjú vázlatot használtam (Drjenovszky, 2009 és Cvianov 2017.).

3. Eljárás

A kérdőívet elektronikus úton készítettem el és vettem fel, elektronikus toborzást követően, kényelmi mintavétel során. A kérdőív készítéséhez az online-kerdoiv.com programot használtam; a kinyert adatok elemzését pedig részben Excel táblázatkezelő, részben a RopStat statisztikai program segítségével elemeztem.

EREDMÉNYEK

A minta általános bemutatása

Mindenek előtt elemezném a kérdőívvel vizsgált populációt, mintát, a kérdőív kérdései alapján. A 44 kitöltő közül 23 nő, 21 férfi (1. melléklet). Azon kitöltők átlag életkora, akik válaszoltak erre a kérdésre, 40 év. Ezen belül a nők átlag életkora 37, a férfiaké 43 év. A legfiatalabb női kitöltő 29 éves, a legidősebb 49. A legfiatalabb férfi kitöltő 31, a legidősebb 66 éves.

A kitöltők családi állapota 77 %-ban házas, ez az arány nagyjából megegyezik a férfiak és a nők esetében (2. melléklet).

Érdekes eredményt találtam a házastársak végzettségének terén. A felsőfokú végzettséggel rendelkező női válaszadók között nagyobb arányban fordult elő, hogy a házastársa alacsonyabb,

középfokú végzettséggel rendelkezett, mint a férfi válaszadók körében. (3. melléklet) Megemlítendő azonban, hogy a válaszadók közül a nők esetében a válaszadók 35 %-a MA, 65 %-a BA végzettséggel rendelkezik, míg a férfiak esetében 62 % rendelkezik MA, 33 % BA végzettséggel (4. melléklet). Lakhely szerint a válaszadók 47 %-a a Fővárosból, 40 %-a városból származik. (5. melléklet)

A kitöltéskor a válaszadók 63 %-a dolgozott teljes munkaidőben (a férfiak 90 %-a, a nők 39 %-a), a nők 43 %-a GYED/GYES-en volt, 13 %-a dolgozott részmunkaidőben. A férfiak közül senki nem volt gyesen, 5 %-a dolgozott részmunkaidőben (7. melléklet).

Részletesebb elemzések

A mintában szereplő nők és férfiak esetében elmondható, hogy legtöbbször egy vagy két gyermekkel rendelkeznek, ez nagyon hasonlóan alakul mindkét nem esetében: a női kitöltők 83 %-a, a férfi kitöltők 86 %-a válaszolt úgy, hogy egy vagy két gyermeke van, tehát az összes kitöltő 84 %-a tartozik ebbe a csoportba. Ezzel szemben a női kitöltők 70 %-a válaszolta azt, hogy már nem akar több gyermeket, míg a férfi kitöltők csupán 43 %-a. Persze, nem lehet tudni, hogy milyen motivációk, tényezők húzódnak meg az eltérés mögött, és a minta nagysága és összetétele nyilvánvalóan nem reprezentatív az országos átlagot nézve, ezzel együtt is, érdekes eredmény a vizsgált minta vonatkozásában (6. melléklet).

A gyermekvállalás előtt a női kitöltők 70 %-a alkalmazotti jogviszonyban dolgozott, mindenkinek volt munkaviszonya (8. melléklet). Arra a kérdésre, hogy a gyermekvállalás után vissza tudtak-e állni a korábbi munkaviszonyba, a válaszadó nők 35 %-a válaszolta azt, hogy még gyermekével van otthon, 26 % azonos munkakörbe állt vissza, senki nem válaszolta azt, hogy a korábbtól magasabb munkakörbe tudott volna visszakerülni a munkaerőpiacra, 22 %-a válaszolta azt, hogy különböző okok miatt nem tudott visszatérni korábbi munkahelyére. Ők a következő válaszokat adták ennek indokára: eleve határozott munkaidejű munkaviszonya volt, ami idő közben véget ért; megszűnt a cég vagy a munkakör, ahol korábban dolgozott; nem volt üres pozíció, amikor visszatért volna. Tehát, a megkérdezettek 30 %-a rosszabb munkaerőpiaci helyzetbe került, mint a gyermeke vállalása előtt volt. Nyilvánvalóan kis mintáról van szó, így nem lehet messzemenő következtetést levonni, de azért általánosságban körvonalazódni látszik egy elég borús kép, ami a munkaerőpiaci helyzetet illeti.

Arra a kérdésre, hogy mennyi idős volt a gyermek, amikor az édesanyja munkába állt, szinte fele-fele arányban válaszolták a válaszadók a 2 és 3 éves életkort (9. melléklet). Ugyancsak magáért beszél az arra a kérdésre adott válasz, hogy ki maradt otthon a gyermekkel a gyed/gyes időszaka alatt. 95 %-ban az édesanyja, 1 esetben valaki más, egy másik esetben pedig mindketten: édesanya és édesapa is (10. melléklet).

Érdekes kérdés, hogy hogyan ítélik meg a nők, illetve a férfiak, hogy romlik-e egy nő/férfi munkaerőpiaci helyzete a gyermekvállalás hatására. Az adatok statisztikai programmal való elemzése nem kivitelezhető, mivel csak két értéket vesz fel a férfiak esetében a változó (ezzel kapcsolatos RopStat tábla – 11. melléklet – megjegyzés: 19. A. változó a nők munkaerőpiaci helyzetének romlására vonatkozó kérdés, 20. A. változó pedig a férfiak munkaerőpiaci helyzetének megítélésére vonatkozó kérdés; feltételes csoportosító változó: 1.A. - nem).

Excel táblával történő elemzés alapján az látható, hogy mindkét esetben eltérés mutatkozik a két nem attitűdjében. A nők munkaerőpiaci helyzetével kapcsolatosan a nők 65 %-a gondolja úgy, hogy nagy mértékben romlik a gyermeke érkezése után, míg a férfiaknak csupán 57 %-a. Sajnos azt nem tudom, hogy – amennyiben elemezhető lenne az adat statisztikai programmal - ez az attitűdbéli eltérés szignifikánsnak számítana-e, de az biztos, hogy az összesített adatok alapján mind a férfiak, mind a nők úgy látják, hogy romlik a nők munkaerőpiaci helyzete; csupán 2 % ítélte meg úgy, hogy egyáltalán nem.

A férfiak munkaerőpiaci helyzetének vonatkozásában ezzel szemben a válaszadók 80 %-a gondolta úgy, hogy egyáltalán nem romlik a munkaerőpiaci helyzete gyermeke születését követően. A két nem válaszai között itt is látható árnyalatnyi különbség: a nők 91 %-a látja úgy, hogy egyáltalán nem romlik, míg a férfiaknak csak 67 %-a látja úgy, hogy egyáltalán nem romlik egy férfi munkaerőpiaci helyzete. Összességében, az attitűdök eltéréseivel kapcsolatosan megállapítható, hogy mindkét nem a saját helyzetét kissé pesszimistábban szemléli, mint a másik nemét. (vonatkozó diagrammok - 12. – 13. melléklet)

A házimunka és a gyermekkel kapcsolatos feladatok megosztásával kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján a következők láthatóak:

Két fő tendencia mutatkozik meg, és ez nagyjából egybevág a két nem válaszai esetében. Sem a házimunka végzése, sem a gyermekkel kapcsolatos feladatok ellátása nem kizárólag női feladat. A házimunka esetében a férfiak 43 %-a nyilatkozott úgy, hogy egyenlő arányban osztják meg a párjával, míg a nők esetében csak 27 %. A férfiak 38 %-a nyilatkozott úgy, hogy

a családjukban a nő végzi a házimunkát elsősorban, míg a nők esetében 68 %-uk ítélte meg úgy, hogy a házimunka nagyobb részét ő végzi.

A gyermekkel való foglalkozás esetében kicsit kiegyenlítettebb a kép, a férfiak 45, a nők 48 %-a véli úgy, hogy egyenlő a munkamegosztás közte és a párja között. Nyilván, ezt lehetne még elemezni, hogy konkrétan melyik feladat miként oszlik meg a két nem között, ám ezt több cikkben is megtették már előttem. Amit említésre méltónak tartok, az a jelenség, hogy már mind a házimunkában, mind a gyermekek ellátásában részt vállalnak a férfiak is, ám még mindig a nők szerepvállalása nagyobb mindkét esetben. (14. melléklet).

A válaszadók 61 %-a egyáltalán nem alkalmaz bejárónőt, 70 %-a egyáltalán nem alkalmaz bétisztitót. (15. melléklet)

A következő kérdések arra vonatkoztak, hogy a válaszadó mennyire érezte megterhelőnek a felsorolt tényezőket a gyermeke érkezése kapcsán. A válaszok Likert-skálás válaszok voltak, „1 – egyáltalán nem, ... 4 – nagyon” jelentéssel.

A 16. mellékletben található táblázat alapján láthatóak a nők és férfiak átlagos értékei 1-1 válasz esetén, valamint az összesített értékek. Ezen kérdések közül kiemelném azokat, amik egyik, vagy mindkét nem esetében említésre méltóak, tehát, 3 körüli értéket ért el a válaszok értékeinek átlaga. Ezek a következők:

Szabadidő csökkenése – átlag 3,25-ös érték; Szórakozással/hobbyval töltött idő csökkenése – átlag 3-as érték. Magasabb eredményt ért el még a kiadások növekedése, valamint a háztartási munka mennyiségének növekedése, illetve a feladatok összeegyeztetése a munkahelyi munkával.

A kérdőív utolsó négy kérdése arra tért ki, hogy a felsoroltak közül mi jelentett könnyebbséget, segítséget a válaszadók számára. Szintén Likert-skálás válaszadási lehetőség volt a kérdéseknél, és hasonlóan „1 – egyáltalán nem, ... 4 – nagyon” jelentéssel a válaszok esetében. A válaszok átlagos értékei a 17. mellékletben találhatóak. Itt mindkét nem esetében kimagasló eredményt ért el a házastárs/pár segítése. Ezt követi az óvoda, bölcsőde hozzájárulása; a seregajtó pedig a védőnői szolgálat.

Ez utóbbi kérdések esetében megnéztem, hogy található-e szignifikáns eltérés a két nem esetében a kérdésekkel kapcsolatos attitűdjük kapcsán. Erre a célra a RopStat programot

használtam, a Független minták egyszempontos összehasonlítását. A RopStat output a 18. mellékletben található.

A következő kérdések esetében talált eltérést a program.:

31-es kérdés – Munkaerőpiaci helyzet romlása

33-as kérdés – Házastársi konfliktusok fokozódása

36- os kérdés – Mennyire jelentett segítséget a védőnői szolgálat.

A csoportosító változó mindhárom esetben a nem.

A 31-es, Munkaerőpiaci helyzet romlása változóról elmondható, hogy a ferdeség és a csúcsosság nem sérül, tehát normális eloszlást követ; az elméleti szórások egyenlősége (szórás-homogenitás) viszont sérül, ezért a Welche-féle d próba értékét kell figyelembe venni. Ez azt mutatja, hogy szignifikáns eltérés van a két átlag között, így $d(35,9) = 3,439$ ($p=0,0015$) mellett állíthatjuk, hogy a két nem válaszai, attitűdje szignifikánsan eltérnek egymástól a Munkaerőpiaci helyzet romlásának vonatkozásában.

A 33-as, Házastársi konfliktusok fokozódása változó esetében nem sérül a ferdeség és a csúcsosság, valamint a szórás-homogenitás sem, így a kétmintás T próbát vesszem figyelembe, ami viszont enyhe eltérést jelez a két nem válaszai között. Így $t(42) = 1,770$ ($p=0,0840$) mellett állíthatjuk, hogy a kérdés megítélésében a két nem válaszai enyhe eltérést mutatnak.

A 36-os, Védőnői szolgálattal való elégedettség változó esetében a Férfiak értékeinél a ferdeség enyhén sérül, a csúcsosság azonban nem, valamint a nők válaszai esetében egyik sem sérül, ott teljesen normálisnak tekinthető az eloszlás. A szórás-homogenitás nem sérül, és szignifikánsan a normalitás sem, ezért a kétmintás t próbát vesszem figyelembe. Ez enyhe eltérést jelez. Így, $t(42)=2,431$ ($P=0,0194$) mellett állíthatjuk, hogy a két nem válaszai enyhén eltérnek egymástól a kérdés kapcsán.

Interjúk

*„Nessun maggior dolore, che ricordarsi del tempo felice ne la miseria”
(„Nincs semmi szomorítóbb, mint emlékezni régi szép időre, nyomorban”)
Dante Alighieri, La Divina Commedia*

Két fiatal nővel készítettem interjút. Az előzőleg készített interjú vázlatot most igyekeztem iránymutatásnak, mankónak használni, de törekedtem rá, hogy ne temetkezzek bele a „papírjaimba”, hanem tényleges kommunikáció jöhessen létre. Így időnként elterelődött a téma a szorosan vett vázlati téma leírásától, viszont kevésbé akadt meg egy-egy érzelmi tartalmú mondanivaló a miatt, mert folyton a papírba kukkantok, ahogy azt korábbi feladatoknál tettem. Mindkét interjú nagyon érdekes és tartalmas volt számomra.

(Megjegyzés: Az interjú tartalmi részét nem osztom meg, a személyiségi jogok védelme érdekében. Ennek az oka, hogy a gyakorlatorientált, hallgatóbarát viselkedéselemző képzésben a statisztika gyakorlaton kívül tényleges szakmai gyakorlat nem volt biztosítva. Ez azt jelentette, hogy a kérdőívezéshez, és az interjúzáshoz vagy a saját költségemre, a Tesco áruház előtt toboroztam idegeneket, vagy a szélesebb ismerettségi körömből tudtam megkérni olyan embereket, akik a téma kapcsán érintettek lehettek. Számomra ez utóbbi volt járható út – s nagyon hálás vagyok minden barátomnak is ismerősömnek, akik 1-1 kitöltéssel, interjúval hozzájárultak ahhoz, hogy pszichológus lehessenek. Akkoriban én ezt úgy éltem meg, mintha valami házalóügynök lennék, csak én nem porszívókat-mosóporokat akartam rábeszélni emberekre, hanem „csak még egy tesztet tölts ki lécci-lécci-lécci” Isten fizesse meg alapon projektben utaztam.)

...

Úgy érzem, mind a két interjú, mind a két történet magáért beszél: nehéz ez a kisgyermekes időszak. Lehet, hogy nem mindenkinek ugyanúgy – de attól még nehéz. Hihetetlenül sérülékenyek és kiszolgáltatottak ebben az időszakban a családok, a nők, a gyermekek. Épp ezért fontos, hogy kiemelt figyelmet kapjon ennek az élethelyzetnek a kezelése úgy egyéni, mint társadalmi szinten is.

DISZKUSSZIÓ

Számomra a nagy kérdés: pusztán azért, mert átalakult a társadalom, tényleg választani szükséges a gyermekvállalás és anyagi romlás és állandósult konfliktusok valamint az anyagi jólét és gyermektelen életmód között? Vajon mi lenne az a közös – nem tökéletes, de férfiak és nők számára is elfogadható megoldási alternatívákat nyújtó út, amit tudnának újra együtt járni férfiak, nők és közös gyermekeik e megváltozott körülmények között? **Vajon hogyan lehetne**

úgy alkalmazkodni a gazdasági, strukturális változásokhoz, a kétkeresős családmoddellhez, hogy mégis nyíljon lehetőség a gyermekek vállalására és emberhez méltó módon történő felnevelésére is?

Ezzel kapcsolatosan a következő területeket tartom fontosnak, mint fejlesztési lehetőséget:

Az egyik fejlesztendő terület a gyermekek ellátását szolgáló intézményrendszer/szokásrendszer. Mivel egyre több nő dolgozik, egyre nagyobb szükség lesz a jól kialakított állami és magán gyermekellátási intézményekre – különösen az elmúlt években megnövekedett gyermek-születések fényében. Jelenleg több szempontból is problémás ez a terület. Egyrészt, mert a bölcsődéknek nem kötelességük fogadni a gyermeket. Mivel a két és három éves kor között kapható GYES összege, ami még most, napjainkban sem éri el a 30.000 Ft-os havi értéke, annyira kevés, hogy sok család számára szükségessé válik, hogy az anyuka visszatérjen dolgozni – és nem feltétlenül kap állami bölcsődében elhelyezést a gyermeke, mint ahogy azt az első interjúból is láhattuk.

Problémás továbbá a gyermekellátó intézmények kapcsán, hogy nincsenek felkészülve az elmúlt évek eredményeként jelentősen megemelkedett gyermeklétszám fogadására. Sem a megfelelő infrastruktúra, sem a szükséges humán erőforrás nem áll rendelkezésre, így sok esetben igen nagy létszámú csoportokban, végtelenül túlterhelt gondozók/pedagógusok látják el a gyermekeket.

Jelentős probléma ilyen téren az is, hogy a privát intézmények igen magas áron dolgoznak. Üdvözlendő lenne az is, ha a bétiszitterek igénybe vételének lehetősége is fejlettebb lenne, és központiilag – akár államiilag - ellenőrzött lenne a bétiszitterek közvetítése Magyarországon. Tapasztalatok alapján ugyanis ezen a téren is komoly nehézségekkel szembesülnek az ilyen szolgáltatást igénybe vevő anyukák – igaz, egyelőre nem sokan veszik igénybe, ahogy az kiderül a kérdőívek eredményeiből is.

Ugyancsak egyszerűsíteni a helyzetet, ha a cégeknél helyben lennének kialakított bölcsődék, ahol napközben akár meg is látogathatná a gyermekét az anya – cigaretta szünet helyett - , a mellett, hogy munkát végez.

Felsoroltam néhány praktikus tényezőt, azonban a mellett sem szabad elmenni, hogy sok esetben emberi, hozzáállás-béli kérdéseken múlnak a dolgok. Éppen ezért, hasznos lenne ebben az időszakban (terhesség, csecsemős időszak), ha a védőnő mellett (vagy akár részben helyette?) szakképzett pszichológus, tanácsadó segíthetné a családokat. Sok lelki teher enyhíthető lenne így.

Most csak néhány részterületet emeltem ki – azokat, amelyeket saját tapasztalatom alapján a leglényegesebbeknek láttam -, de számos lehetőség lenne még, amivel segíteni lehetne és kellene is ezt az időszakot, és ennek csak egy része anyagi természetű.

ÖSSZEGZÉS, KITEKINTÉS

Összességében elmondható, hogy az elmúlt években, évtizedekben számos változás történt a családok életében, ami alapjaiban formálta át a szokásainkat, az értékrendjeinket – és ezek a változások a mai napig zajlanak. Éppen e miatt a gyermekvállalás időszakában fokozott mennyiségű nehézséggel találják szembe magukat a családok. Annak érdekében, hogy ne csökkenjen tovább a gyermekszületések száma, illetve, a megszületett gyermekekből majdan ép és értékes felnőttek válhassanak, mindenképpen érdemes kiemelt figyelmet szánni erre az időszakra.

Több cikk íródott már, amelyek sorra veszik a nemzetközi, főként Nyugat-Európai tapasztalatokat, jogyakorlatokat, és valóban hasznos tudásra lehet így szert tenni. Mindezzel együtt is érdemesnek tartanám tovább vizsgálni, feltárni a hazai pozitív tapasztalatokat, konkrét megoldási lehetőségeket. Érdemes lenne figyelmet szánni arra, hogy azok a családok, akik valahogy mégis össze tudják hangolni a munka-magánélet-gyermekvállalás kérdését, vajon hogyan is képesek erre, itt, a hazai kulturális-társadalmi-szociális keretek között? Érdemes lenne olyan családokat megismerni és megismertetni, akik ilyen szempontból a szélesebb társadalom számára is példaértékűek lehetnek.

ÖNREFLEXIÓ

Amint azt a bevezetőben is említettem, erőteljesen érintett vagyok jelen élethelyzetem miatt a témával kapcsolatosan, így érezhetően nagy az érzelmi bevonódásom – ami azért remélem nem csap az elvakultság állapotába. Nyilvánvalóan nehezíti a racionális és külső

szemlélőként való rátekintést a témára ez az aktív érintettség, azonban éppen ez teszi érdekessé számomra.

Különösen érezhető volt ez a két személyes interjú során. Alapvetően a tágabb ismeretségi körömben sikerült találnom két fiatal nőt, akik nyitottak voltak az interjú készítésére. Én alapvetően mindkét illetőről úgy tudtam, hogy rendezett körülmények között, jól élnek. Nagyon mély hatással volt rám újfent, amikor kicsit bele láttam, hogy mi van a „színfalak” mögött. Nem először tapasztalok hasonlót, gyakorlatilag a legtöbb olyan feladatnál, ahol személyes találkozóra/interjúra/anamnézis felvételre került sor, rendre belebotlottam olyan lelki terhekbe, amik kimondottan megdöbbenetettek – hogy ez van a mosoly mögött, ennyi terhet rejt. Nyilván így, hogy rárimelt a saját élethelyzetemre, még mélyebben érintett talán, amiket hallottam.

Ami a saját helyzetemet illeti, kimondottan jótékony hatásúnak érzetem, hogy a műhelymunkám előkészületeinek apropóján olvashattam a nők munkaerőpiaci helyzetéről, HR megoldásokról, munkahelyi jogyakorlatokról; számba vehettem az előttem sorakozó, leküzdendő akadályokat, elkerülendő buktatókat, aminek köszönhetően módom nyílt átgondolni a lehetséges megoldási alternatívákat is a saját élethelyzetem tekintetében.

Ami a műhelymunkám szakmai vonatkozásait illeti: két nehézséggel kerültem szembe a munka gyakorlati részének készítése során. Az egyik, hogy olyan sok ideje vagyok gyermeknevelési szabadságon, hogy erőteljesen lecsökkent azon emberek száma, akikkel aktív élő kapcsolatot tartok fenn, így a műhelymunkához minimálisan szükséges 20-20 főnyi válaszadót is nehézségekbe ütközött összegyűjteni, különösen a férfi válaszadók esetében.

Egy másik nehézség, hogy korábban nem készítettem még elektronikus kérdőívet, így ezen a téren még lennének fejlődési lehetőségek számomra. Elkészítettem ugyan előre egy próbakérdőívet, aminek a működését teszteltem kis mintán, azonban ennek ellenére is azt gondolom, hogy nagyobb technikai jártasság mellett ügyesebben, elegánsabban meg lehetett volna oldani a feladatnak ezt a részét. Például utólag úgy látom, szükségtelen volt külön kérdőívet készíteni férfiak és nők számára, hiszen van mód rá, hogy bizonyos kérdéseket egyszerűen átugorjon a válaszadó. Jelen esetben azonban már másra nincs lehetőségem, mint hogy ezt is beépítem a tapasztalataim közé, és a legközelebbi alkalommal már a hibáimból tanulva tudok még magasabb színvonalon abszolválni egy hasonló feladatot.

„Tre cose si sono rimaste del paradiso: le stelle, i fiori, e i bambini.”
(„Három dolog maradt ránk a paradicsomból: a csillagok, a virágok és a gyerekek.”)
Dante Alighieri

IRODALOMJEGYZÉK

- Berde É., Németh P., (2014). Az alacsony magyarországi termékenység új megközelítésben, *Statisztikai szemle*, 92 (3). 253-274.
- Biernat, M., Wortman, C. (1991). Sharing of home responsibilities between professionally employed women and their husbands. *Journal of Personality and Social psychology*, 6, 844-860.
- Cvianov M., (2017.) Nők a munkaerőpiacon, kérdőív.
- Drenyovszki, Zs., (2009). A nők távolmaradása a munkaerőpiacról a gyermekvállalást követően, kérdőív.
- Feldberg, R. L., Glenn, E. N. (1979). Male and female: Job versus gender models in the sociology of work. *Social Problems*, 26(5): 524-538.
- Frey M., (2011). Nők és férfiak a munkaerőpiacon, In.: Nagy I., Pongrácz T.: *Szerepváltozások, jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011.*, Társi, Budapest. 9-30.
- Goldin, C. (2006). The quiet revolution that transformed women's employment, education and family. *American Economic Review* 96 (2): 1-21.
- Gregory, A., Milner, S. (2009). (Ed.): WorkLife balance: a matter of choice? *Gender, Work & Organization*, 16, 1-13.
- Horváth-Szabó K., (2014). Változó világ – változó családok, *Vigilia*, 79 (5). 322-331.
- Kapitány B., Spéder Zs. (2015.) Gyermekvállalás, In.: Monostroi J., Óri P., Spéder Zs. (Ed.): *Demográfiai Portré*, KSH NKI Budapest, 41-56.
- Koncz K., (2016). A női karriertípusok és jellemzőik, *Opus et Educatio* 3 (1) 30-39.
- Lipták K., Matiscsákné L. M., (2016). A magyarországi munkaerőpiac női vetülete, *Gradus* 3 (1) 422-427.

- Metz, I., (2005). Advancing the careers of women with children. *Career Development international*, 10 (3), 238-245.
- Murinkó L., (2014). Gyermekgondozási munkamegosztás és a nemi szerepek megítélése, In.: Spéder Zs. (Ed.) *Demográfus könyvtár 2.*, KSH Népegészségtudományi kutató intézete, Budapest. 177-216.
- Nagy I., (2014.) A női részmunkaidős foglalkoztatás előnyei és hátrányai, Tények és vélemények Hollandia példáján, In.: Spéder Zs. (Ed.) *Demográfus könyvtár 2.*, KSH Népegészségtudományi kutató intézete, Budapest. 245-266.
- Nagy B. (2013.) Nők a vállalati vezetőtestületekben és irányításában Magyarországon, *TNTeF* 3.2.
- Nagy B., (2014.) Biológia vagy társadalom? Bevezető tanulmánya társadalmi nemek kérdésköréhez, *Kultúra és közösség* IV. folyam V. évfolyam/ IV. szám 95-103.
- Nagy B., (2016). Ki áll a sikeres nő mögött? *Társadalomtudományi szemle* 6. (2), 117-141.
- Nagy B., Paksi V., (2014). A munka és a magánélet összehangolásának kérdései a magasan képzett nők körében. In.: Spéder Zs. (Ed.) *Demográfus könyvtár 2.*, KSH Népegészségtudományi kutató intézete, Budapest. 217-243.
- Pongrácz T., (2001). A család és a munka szerepe a nők életében, In.: Nagy I., Pongrácz T., Tóth I.,: *Szerepváltozások, jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001.*, Társi, Budapest. 30-45.
- Ridgeway, C. L., Correll, S. J. (2004). Motherhood as a status characteristic. *Journal of Social Issues*, 4, 683-700.
- Schadt M., Pótó Zs., (2014). A strukturális változások hatása a nők társadalmi szerepeire és a családszerkezet átalakulására, In.: Spéder Zs. (Ed.) *Demográfus könyvtár 2.*, KSH Népegészségtudományi kutató intézete, Budapest. 159-175.
- Tardos K., (2014). Fejlődés vagy Stagnálás, Összehasonlító vizsgálat a munkahelyi esélyegyenlőség és sokszínűség alakulásáról 2010 és 2012 között, *Kultúra és közösség*, Budapest.
- Vajda R., (2014). Munkaerőpiac, foglalkoztatás, vállalkozónők, In: *A nőtlen évek ára*. Magyar Női Érdekvédelem Szövetsége, Budapest, 99-151.

MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK

(A mellékleteket is kihagyom most – mert mind statisztika... Mifelénk közgázon egyes professzorok azt mondták: Vannak a kis hazugságok, Vannak a nagy hazugságok, és van a statisztika...

Jajj, de bocsánat is, hogy merek statisztika témában véleményt nyilvánítani! Hát megmondták bölcsész viselkedéselemző képzésben a professzor urak, hogy én ehhez nem értek. S viselkedéselemző BA záróvizsgám óta már tudom, hogy még a lábujjaimat is kizárólag pszichológus MA hallgató segítségével tudom megszámolni (nyilván nem ingyenes segítségről beszélünk), a nélkül semmi esetre sem vállalkoznék ilyenre, mert már tudom, hogy nem vagyok képes rá... Higgyük el nekik, ők már csak értenek hozzá... Hát nem vagyok én olyan jó matematikai statisztikából, hogy pszichológus, ad abszurdom családterapeuta lehessen, úgyhogy ezt a tudást meghagyom a magyar családterapeutáknak és szociálpszichológusoknak.

S bátoritanék mindenkit, aki olvassa ezt az írást, hogy matematikai statisztikai kérdésekkel bátran forduljon bármely Magyar családterapeutához, vagy viselkedéselemzőhöz. Azt nem tudom garantálni, hogy a számítás (közgazdász-matekos mércével mérve) hibátlan lesz, de legalább sokba kerül majd... Pláne, ha a párkapcsolati problémádat akarja valaki kolmogorov-próbával „orvosolni”, ahogy az a Károlin szokás volt. Khm...)

Károli Gáspár Református Egyetem – Bölcsészettudományi Kar
Pszichológiai Intézet

Műhelymunka értékelő űrlap (témavezető tölti ki)

FIGYELEM! A hallgató kötelessége a műhelymunka értékelő lap eredeti példányát megőrizni, mivel portfólió jellegű szakdolgozatába be kell kötnie!

Szerző: Laskay Barnabás Lászlóné	Témavezető: Szummer Csaba/Bérdi Fruzsina
Cím: Kisgyermekkel kis hazánkban – a magasan képzett anyák magyarországi helyzetének elemző bemutatása	Műhelymunka típusa: Rész / Teljes (aláhúzandó)
	Érdemjegy: jeles / 5 betűvel/számmal

A rész-műhelymunka rövid értékelése:

(Összefoglaló vélemény arról, hogy végezte a hallgató a kutatási, gyakorlati feladatát.)

A teljes műhelymunka értékelése:

(Témaválasztás, szakirodalmi alapok, hipotézisek, módszerek, eredmények, következtetések értékelése. Az elért legfontosabb eredményeket és az esetleges hiányosságokat tömören, a további szakmai fejlődést célul tűzve fogalmazza meg.)

A témaválasztás releváns volt, a megadott kutatási témának megfelelt. A dolgozat a formai követelményeket maradéktalanul teljesítette. Szakmailag megalapozott, jól felépített munka, ami szakmai és külsős olvasók számára is hasznos információkat fogalmaz meg.

Etikai és szakmai szempontból jól felépített saját kutatás, megfelelően megfogalmazott eredményekkel.

Kelt: Budapest, 2018 év január hó 24 nap

.....
Témavezető aláírása

No: 68-GT/2007.

DIPLOMA

This diploma has been awarded to Szilvia Tünde
Sebestyén, born in Miskolc (town),
BAZ. (county) Hungary (country)
on 29 (day) December (month) 1982 (year), who
fulfilled his/her university obligations from the academic year 2001/2002
to the academic year 2006/2007 at
the University of Miskolc
Faculty of Economics
Specialisation in Business Economics.

On the basis of the decision of the Final Examination Board dated
6 (day) June (month) 2007 (year),
he/she is hereby declared
Economist, M.Sc. in BE.

Grade of diploma: good

Miskolc, 6 June 2007.

M. S. Szűcs Patkó
Chairman, Final Examination Board Rector (Dean)

A. T.
Pátris
Láttat

UNIVERSITY OF MISKOLC
FACULTY OF ECONOMICS

SUPPLEMENT TO DIPLOMA NO 68 -GT/2007.

This supplement has been granted to Szilvia Tünde Sebestyén
born on 29 (day) December (month) 1982 (year),
who complied with his/her academic duties in the specialisation of

Business Economics

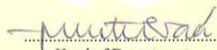
in the academic year 2006/07 He/She completed his/her studies
at the speciality of

Human Resources

This supplement is valid only in conjunction with the Diploma of the
above number.

Dated: Miskolc, Hungary, the 6 June 2007

L.S.

Head of Department

GTK - 64 /2007.

OM azonosító: FI 87515

UNIVERSITY OF MISKOLC
FACULTY OF ECONOMICS

SUPPLEMENT TO DIPLOMA NO 68 -GT/2007.

This supplement has been granted to Szilvia Tünde Sebestyén
born on 29 (day) December (month) 1982 (year),
who complied with his/her academic duties in the specialisation of

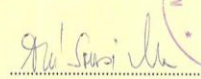
Business Economics

in the academic year 2006/07 He/She completed his/her studies
at the speciality of

Management

This supplement is valid only in conjunction with the Diploma of the
above number.

Dated: Miskolc, Hungary, the 6 June 2007

Chairman.
Final Examination Board

Rector

GTK - 64 /2007.
OM azonosító: FI87515

P81 C 048625

Certificate Number: MA-3248/2022
Institution Identification Number: FI44189
HUQF Level: 7
EQF Level: 7

DEGREE CERTIFICATE

It is hereby certified that

Szilvia Tünde Sebestyén

(born Szilvia Tünde Sebestyén, on 29 December 1982 in Miskolc, Hungary) having completed
an approved master's degree programme and fulfilled the academic requirements of the

**Károli Gáspár University
of the Reformed Church in Hungary**

was duly admitted to the degree of Master of Arts in Psychology and has qualified as a(n)

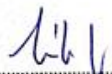
Psychologist with an MA degree.

The duration of the programme of study was 4 semesters.

Overall classification of the qualification: **Excellent.**

Budapest, 20 June 2022

Dr. habil. Géza Horváth
Dean

Clause: The bearer of this certificate fulfilled the requirements of the **Specialization in Clinical and Health Psychology** specialisation.

Budapest, 20 June 2022

Dr. habil. Géza Horváth
Dean

CamScannerrel szkennelve

A. Tű: 3000/MA r. sz. - 2001084 - Pátria Nyomda Zrt.
Látta: OH részéről dr. V. R. 2020. IX. 30.

This is to certify that

Sebestyén Szilvia Tünde

has successfully completed CID' Integrative Core Dynamics training in integrative body oriented psychotherapy and personal development with more than 880 hours of program. The training included self-awareness work and preparation for ICD therapeutic work, addressing the physical-emotional-cognitive-spiritual levels as well as the level of intention, in the form of lectures, exercises and individual sessions.

We hereby give this certificate with an expectation to use this knowledge and skills within her therapy practice with the integrity, dignity, humility, love and decency.

April 5, 2025
Budapest, Hungary

CENTER FOR
INTEGRATIVE
DEVELOPMENT

László Pintér, EABP, ECP, CTP

Index száma: 29881E

B. L. MPE
MPE elnök aláírása

Név: Sebestyén Szilvia Tünde

Születési hely, idő: Munkács, 1982. 12. 29.

Anyja neve: FÜBEDY MARIÁ CECILIA

Lakcím: 1125 Bp. PETŐFI U. 2B.

NEV: SZABÓ TIBOR SZILVIA Tünde

Alapvégzettség: OKLEVELES PSZICHOLÓGUS

Szint: BA/MA MA

Oklevelet kiállító intézmény: KAROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYHÁZ

Oklevél száma, kelte:

Szakoklevél:

Oklevelet kiállító intézmény:

Oklevél száma, kelte:

Szakoklevél:

Oklevelet kiállító intézmény:

Oklevél száma, kelte:

Pszichodráma minősítések rövidítése:
 PD A: pszichodráma asszisztens
 PD V: pszichodráma vezető
 PD PT: pszichodráma pszichoterapeuta
 K V: kiképző pszichodráma vezető
 K PT: kiképző pszichodráma pszichoterapeuta
 K V SZ: kiképző pszichodráma vezető szupervízor
 K PT SZ: kiképző pszichodráma pszichoterapeuta szupervízor

4

NEV: SZABÓ TIBOR SZILVIA Tünde

MPE CSOPORTOK

Pszichodráma önismereti csoport I.
 Pozíciósám: 1472

Pszichodráma önismereti csoport II.
 Pozíciósám: 1563

Képzésbe lépési díj befizetésének igazolása:

.....
 dátum aláírás

Pszichodráma asszisztensi csoport
 Pozíciósám: Szerződést kötött:
 Képzésbe lépési díj befizetésének igazolása:

.....
 dátum aláírás

Pszichodráma felsőfokú csoport
 Pozíciósám: Szerződést kötött:
 Képzésbe lépési díj befizetésének igazolása:

.....
 dátum aláírás

5

NEV: <u>SEBESTYÉN ZILVIA TENDI</u> ÖNISMERETI CSOPORT I. A csoport ideje: <u>2021.09.01</u> -től <u>2022.12.08</u> -ig Óraszám: <u>150</u> Pozíciós szám: <u>1472</u> Hiányzás órászáma: <u>0</u> Az önismereti csoport elvégzését igazolom. Csoportvezető neve: <u>KISS GYÖRGY LÁSZLÓ</u> Minősítése: <u>KIKÉPZŐ PRICHOB. VEGTŐ</u> <u>2024.11.22.</u> <u>Kiss Gy. László</u> dátum aláírás Csoportvezető neve: <u>KISS GYÖRGY LÁSZLÓ</u> Minősítése: <u>PRICHOB. VEGTŐ (1670)</u> <u>2024.11.22.</u> <u>[Signature]</u> dátum aláírás	NEV: <u>SEBESTYÉN ZILVIA TENDI</u> ÖNISMERETI CSOPORT II. A csoport ideje: <u>2022.01.15</u> -től <u>2022.12.15</u> -ig Óraszám: <u>150</u> Pozíciós szám: <u>1563</u> Hiányzás órászáma: <u>0</u> Az önismereti csoport elvégzését igazolom. Kiképző neve: <u>KISS GYÖRGY LÁSZLÓ</u> Minősítése: <u>KIKÉPZŐ PRICHOB</u> <u>2024.11.22.</u> <u>Kiss Gy. László</u> dátum aláírás Csoportvezető neve: <u>KISS GYÖRGY LÁSZLÓ</u> Minősítése: <u>PRICHOB. VEGTŐ</u> <u>2024.11.22.</u> <u>[Signature]</u> dátum aláírás
--	---

Tanúsítvány sorszáma: T/2022/158641-1

TANÚSÍTVÁNY

Sebestyén Szilvia Tünde

(születési családi és utóneve: Sebestyén Szilvia Tünde, születési helye: Miskolc, születési ideje: 1982.12.29., anyja születési családi és utóneve: Fügedy Mária Cecília)

részére,

aki a(z) **LHAMO Vital Human Képzési és Szolgáltató Betéti Társaság** felnőttképzőnél

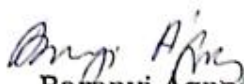
2022.05.02. és 2022.05.25. között 30 órással

Tranzakció alapú coach

megnevezésű képzésen részt vett, és a képzést elvégezte.

A tanúsítvány szakképesítést és szakképzettséget nem tanúsít. A tanúsítvány munkakör betöltésére nem, tevékenység folytatására jogszabályban meghatározott esetben jogosít.

Kelt: Budapest, 2022.05.25. napján.

Baranyi Agnes
oktató

LHAMO VITAL HUMAN
képzés és szolgáltatás
1035 Budapest, Vörösvári út 7.
A.sz.: 28067210-2-41

LHAMO Vital Human Képzési és Szolgáltató Betéti Társaság
Nyilvántartási szám: B/2020/003476
1035 Budapest, Vörösvári út 7. 5. em. 29.

Tanúsítvány sorszáma: T/2022/256053-1

TANÚSÍTVÁNY

Sebestyén Szilvia Tünde

(születési családi és utóneve: Sebestyén Szilvia Tünde, születési helye: Miskolc, születési ideje: 1982.12.29., anyja születési családi és utóneve: Fügedy Mária Cecília)

részére,

aki a(z) **LHAMO Vital Human Képzési és Szolgáltató Betéti Társaság** felnőttképzőnél

2022.07.04. és 2022.08.09. között 40 órás

Holisztikus gyermek coach

megnevezésű képzésen részt vett, és a képzést elvégezte.

A tanúsítvány szakképesítést és szakképzettséget nem tanúsít. A tanúsítvány munkakör betöltésére nem, tevékenység folytatására jogszabályban meghatározott esetben jogosít.

Kelt: Budapest, 2022.08.09. napján.

LHAMO VITAL HUMAN
képzés és szolgáltatás
1035 Budapest, Vörösvári út 7.
A.sz.: 28067210-2-41
Baranyi Agnes
oktató

LHAMO Vital Human Képzési és Szolgáltató Betéti Társaság
Nyilvántartási szám: B/2020/003476
1035 Budapest, Vörösvári út 7. 5. em. 29.

CamScannerrel szkennelve

